

В своїх останніх публікаціях науковець піднімає ряд питань з історії святинь княжого міста, де розглядає пам'ятки архітекстури старого Галича, починаючи з історії Галицької митрополії. В. Грабовецький тут широко використовує досягнення та результати сучасних археологічних досліджень, зокрема, відомих дослідників-археологів В. Ауліха, В. Барана, Б. Томащюка, Ю. Лукомського. Значну увагу приділяє В. Грабовецький проблемам культури Галича XIV-XVIII ст., історії Галича часів Австро-Угорської монархії (1772-1918 рр.). Ці праці є особливо цікавими та цінними, оскільки в українській історіографії переважна більшість всіх досліджень про Галич стосується княжого періоду. Галич XIV-XIX ст. — найменш висвітлений в історичному плані, а тому роботи В. Грабовецького мають велике значення для заповнення ще існуючих певних прогалин в українській сучасній історіографії. У цьому аспекті помітним явищем є монографія „Нарис історії Галича“, де розкривається ряд питань історії Галича від княжої доби до XIX ст. Монографія присвячена 1100-річчю Галича.

Володимир ПОЛЕК,
професор,
Микола ВЕГЕШ,
кандидат історичних наук,
доцент
(Ужгород)

ВНЕСОК НАУКОВЦЯ В ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ЗАПОРІЗЬКОГО КОЗАЦТВА І ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Тії слави козацької
Повік не забудем!
Т. ШЕВЧЕНКО

Історія Запорізького козацтва — феномен не лише в Україні в XV-XVIII ст., але й у всій Європі. В тодішніх європей-

ських країнах знали український край як країну козаків. Це пояснюється тим, що козацтво, яке з'явилося у кінці XV ст. у степах Подніпров'я і Поділля, зуміло об'єднатися в міцну військову і політичну силу та протистояти страшному татаро-турецькому наїзникові і польсько-шляхетському завойовникові.

Виникнення славнозвісної Запорізької Січі із республікансько-демократичним ладом не лише здивувало європейців, але й навіть правителів таких монархічних держав як Австрія, Франція, Росія і Венеціанська республіка, що почали запрошувати мужніх лицарів-запорожців на допомогу в боротьбі проти наростання турецької небезпеки, яка підсувалася до їх кордонів з метою поширення мусульманського впливу. Турецькі султани, хоч повалили Візантійську імперію і завоювали понад 30 різних держав та поширили свою владу в Азії, Африці та частково в Європі, нікого так не боялися, як козаків, що із середини XVI ст. часто мужньо штурмували найсильніші їхні фортеці і доходили до самого Стамбулу.

Запорізьке козацтво проіснувало 300 років і за цей час прославало себе у багатьох битвах з ворогами України, зуміло захистити український народ, який з XIV ст. був розшматований і поневолений Польщею, Литвою, Угорщиною і Молдавським господарством.

Як не намагалися російські й польські правителі замовчати козацький період, поневолений, але нескорений люд України, перебуваючи у важкій кріпосній неволі, не забував свого славного минулого і в спогадах, переказах, думках та піснях передавав з покоління в покоління пам'ять про цей бурхливий і вікопомний період своєї історії, про видатних козацьких ватажків.

Починаючи з кінця XVIII ст., українські історики, опираючись на першоджерела, уважно почали вивчати історію козацтва. Це — М. Максимович, М. Костомаров, Д. Яворницький, В. Антонович, а в XX ст. — М. Грушевський, М. Аркас, Д. Дорошенко, І. Крип'якевич. Цією цікавою і вічно актуальною

ною проблемою і досі займаються вчені. Для її вивчення багато зробили М. Петровський, К. Гуслистий, В. Голобуцький та О. Апанович, В. Сергійчук, В. Смолій, В. Степанков.

До дослідників Запорізького козацтва по праву належить також відомий історик України — академік В. Грабовецький, якого українська наукова громадськість знає перш за все як дослідника національно-визвольних рухів в Україні в XV-XIX ст., особливо під керівництвом Олекси Довбуша. З його персонального бібліографічного покажчика (Івано-Франківськ, 1993) відомо, що він почав свою наукову діяльність саме із вивчення історії козацтва, а перша його праця називалась „Там, де проходив Богдан Хмельницький“ (1953). З того часу В. Грабовецький надрукував біля 80 наукових і науково-популярних праць з історії запорізького козацтва. Це — монографії, брошури, статті, в яких опубліковано чимало нових матеріалів. Вченому вдалося в складні 50-80-і роки, коли козацька тематика була в загоні, а за її популяризацію мало не таврували націоналістом, написати так багато статей з цієї проблематики. Це, очевидно, пояснюється впливом визначного історика, академіка І. Крип'якевича, який сам наполегливо займався проблемою українського козацтва і до її вивчення спонукав своїх учнів, а серед них і В. Грабовецького.

Знайомлячись з переліком опублікованих праць В. Грабовецького, ми бачимо, що вчений торкнувся майже всіх періодів існування Запорізького козацтва, починаючи від його виникнення і до ліквідації у 1775-у році. Він вперше опублікував виявлені ним документи по історії козацтва, зокрема, про Северина Наливайка і Григорія Лободу, документ з 1613-го року про перший визвольний похід 300 запорізьких козаків на Прикарпаття (1613), розшукав найстарішу козацьку печатку з 1595-го року.

Низка праць В. Грабовецького відноситься до часів Хмельниччини, яка найбільш повно висвітлена у монографії „Західноукраїнські землі в період визвольної війни 1648-1654 рр.“ (К., 1972), що була позитивно оцінена в українській і зару-

Ювілейний збірник на пошану академіка Володимира Грабовецького

біжній історіографії. Вчений опублікував документи про окремих національних героїв цього часу — Морозенка (Станіслава Морозовицького), Семена Височана, Івана Грабівського, Данила Нечая, Івана Богуна, Максима Кривоноса.

Книги В. Грабовецького з історії Запорізького козацтва та Хмельниччини.

Працюючи над некрополем України, проф. В. Грабовецький вивчав також сумну історію могил українських гетьманів, про що спочатку розповів на сторінках преси, у журналі „Дзвін” (1990. — №11), а у 1990-у р. видав окремим виданням — „З історії Некрополя України” (Івано-Франківськ, 1990). У рукописах залишаються такі його праці: „Роль Запорізького козацтва в історії західноукраїнських земель” (1969. — 500 с.); „Запорізьке козацтво і Західна Європа” (1972. — 650 с.); „Семен Височан”, „Могили трьох славних кошових Запорізької Січі” (Івана Сірка, Костя Гордієнка, Петра Калнишевського), низка статей.

В. Грабовецький не лише виявив нові документи і написав праці з історії козацтва, але й колекціонує з даної проблеми фотодокументи, художні і мистецькі твори, сам розробляє карти, схеми, складає літопис Запорізького козацтва, збирає крилаті вислови про козаків. Так, зібрано та опрацьовано комплекс історико-літературно-мистецьких матеріалів з історії Козаччини, що було представлено в експозиції виставки, присвяченої 500-річчю виникнення Запорізького козацтва, яка експонувалася в Івано-Франківському краєзнавчому музеї в 1992 році. Був виданий каталог „Виставка історико-культурних творів, присвячених 500-річчю виникнення Запорізького козацтва. З колекції В. В. Грабовецького“ (Івано-Франківськ, 1991).

З нагоди цього ювілею за ініціативою вченого була проведена в Івано-Франківську міжвузівська науково-теоретична конференція під назвою „500-річчя українського козацтва і Галичина“. На пленарному засіданні конференції була прочитана доповідь В. Грабовецького „Роль Запорізького козацтва в історії України“, а на секційних засіданнях вчений виступив із цікавими науковими повідомленнями на теми: „Народний полководець Прикарпаття Семен Височан — поборник єднання Галичини з Козацькою Україною“, „Документ про перший похід запорізьких козаків на Прикарпаття 1613 року“, „Дмитро Яворницький — визначний історик запорізького козацтва“, „Хмельниччина в пам'ятниках старовини Галичини“, „Про Пантеон козацьких кошових“.

Наукові виступи цього форуму були опубліковані в окремому виданні „Матеріали міжвузівської науково-теоретичної конференції“ (Івано-Франківськ, 1992), відповідальним редактором яких був В. В. Грабовецький.

З нагоди святкування 500-річчя виникнення українського козацтва вчений видав книжечку „Літопис Запорізького козацтва“ (Івано-Франківськ, 1992), в якій подав хронологію козацької 300-літньої слави.

*Біля тисячолітнього козацького дуба на Хортиці.
Сьомий зліва — В. Грабовецький.*

В 1994-у році вся Україна широко відзначила 400-річчя уродин Богдана Хмельницького. До цієї дати з колекції В. Грабовецького була організована і урочисто відкрита виставка „Богдан Хмельницький і Галичина“ у музеї освіти Прикарпатського університету ім. В. Стефаника. Її відвідали студенти вузів, технікумів, шкіл, ліцеїв Івано-Франківська.

В експозиції експонувались історико-літературно-мистецькі матеріали з літопису Запорізького козацтва, гетьманщини, гайдамаччини та впливу Хмельниччини на Галичину, роль останньої у національно-визвольній війні українського народу 1648-1657-их років.

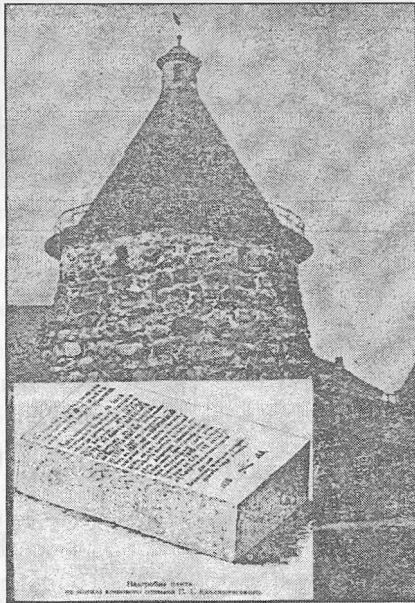
Цікаво, що всі матеріали з колекції професора з історії Запорізького козацтва поповнили експозиції Івано-Франківського державного історико-меморіального музею Олекси Довбуша.

До 400-річчя народження славного гетьмана В. Грабовецький опублікував серію газетних статей про народного полководця Семена Височана, який восени 1648-го року очолив одне із найбільших повстань селян і міщан Покуття та звільнив майже весь Прикарпатський край від польсько-шляхетського

панування. На основі цих матеріалів вченим була опублікована в 1995-у році окрема праця „Семен Височан“ з присвятою пам'яті незабутнього гетьмана Івана Мазепи з нагоди 350-річчя його уродин, який, як і Богдан Хмельницький, боровся за відновлення української козацької держави.

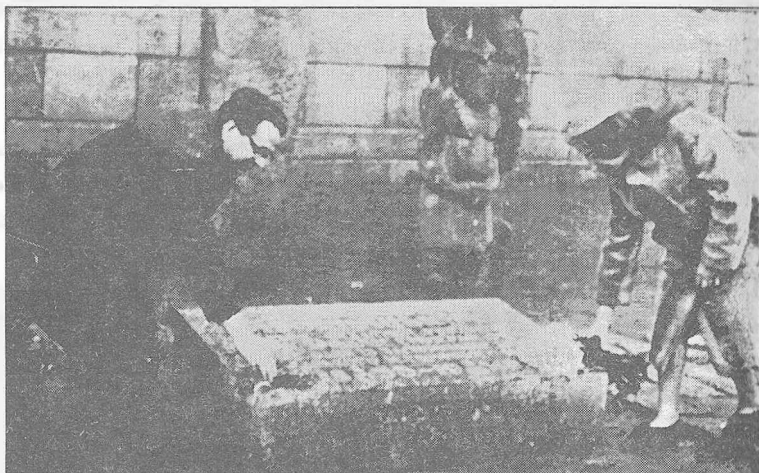
За редакцією академіка в Прикарпатському університеті в 1996-у році була проведена міжвузівська студентська науково-теоретична конференція і видані матеріали „Галичина і Волинь в часи визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького“ (Івано-Франківськ, 1996 р.).

Професор В. Грабовецький в нелегкі часи зумів відвідати Соловецький острів і побачив ту фортечну казематну башту — яму, в якій 25 років томився в нелюдських умовах останній кошовий Запорізької Січі Петро Калнишевський. В 60-х — на початку 70-х років вчений побував майже у всіх пам'ятних місцях Великої України, пов'язаних з козацтвом. Він відвідав славу Хортицю, колишні гетьманські столиці — Чигирин, Батурин, Глухів, поклонився могилам замучених гайдамаків в Кодні, Серббах, виступав з лекціями з козацької тематики на конференціях. В. Грабовецький поклав квіти до могили визначного дослідника Запорізького козацтва Дмитра Яворницького в Дніпропетровську під час республіканської наукової кон-

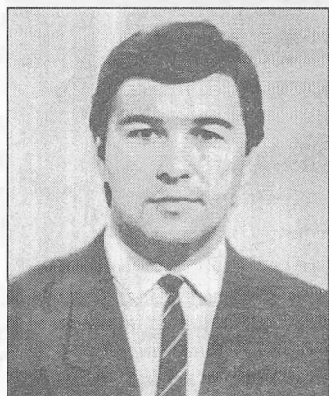

Головленкова башта і каземати Соловецького монастиря, де 25 років томився у в'язниці останній кошовий Запорізької Січі П. Калнишевський. Цей каземат і надгробну плиту бачив В. Грабовецький під час мандрівки на Соловки.

Ювілейний збірник на пошану академіка Володимира Грабовецького
ференції, присвяченої охороні пам'яток історії та культури,
яка проходила в Дніпропетровську 1970-го року.

*Професор В. Грабовецький покладає квіти до могили академіка
Д. Яворницького в Дніпропетровську. 1970 р.*

Василь Марчук.

Василь МАРЧУК,
канд. іст. наук, доцент
(Івано-Франківськ)

ПОГЛЯД ІСТОРИКА НА ІСТОРІЮ ГАЙДАМАЧЧИНИ

В історичну проблематику з питань національно-визвольної боротьби в Україні у XVIII ст. Володимир Грабовецький вклав свою лепту, досліджуючи гайдамацький рух.

Він цікавився цією темою з 1968-го року, коли відзначалося 200-річчя славетної Коліївщини, яка знаменувала найвище піднесення гайдамацького руху в Україні.